रवि शाक्य, इखाछैं, यल

ईसपं दस्कातगु बाखं

जगत सुन्दर मल

पिकाह्म

मू: छतका जा:ढि

न्हापांगु संस्करण ने. स. १०३६

निकोगु संस्करण ने. स १०९२

लुमन्ति यात्रा

यात

जिमिगु.........

नेपाल भाषाया प्यंग थां मध्ये छग थां स्व० मास्टर जगत सुन्दर मल्लजुया सकलंन "इसपं दयकातगु बाखं" जिमि मुनासःया दकले न्हापांगु प्रकासने हयदुगुलिं "मुनासः" तस्कं लयता अले गौरव तायाच्वना। धात्थें जिमितला थ्व संकलनया सफूति इसंप या बाखं जक मजुसे थुके वय्कया हे जीवन सुलाच्वंगु दु, नेपाल भाषाया इतिहास लुकुंव्यनाच्वंगु दु। नेपाल सम्वत् १०३५ ई चन्द्र शमशेर या उगु क्रूर शासनेनं छुं च्यूता मतसे मांभाय् या उत्थान लागि थ्व बाखं (संकलन) पिकनादीगु खः। राष्ट्रिय भाषा उत्थानया लागि मातृभाषात नं विकाश याय्मा धैंगु पवित्र स्वच्छ बिचाया अख निरंकुस स्वच्छाचारी पक्ष्यपाती नितियात घयसुना वय्क मा० जगत सुन्दर मल्लजुयात गारथय् कसाः यानादिल। तर वय्क गब्लें निरास जुया मदी, हरेश चाया मदी बरु ऋन ला छगू त्वाथ हना भाषाया इतिहासे लुखा चाय्का लंपू न्ह्याकादिल छपू स्वयं लं जुया।

"मथां आख सयेकेसा मांङ भाषां आखः ब्वङदिसं"। वय्‌कया थ्व उक्ती लुंमंकाली जिम्सं थौं थ्व सफू मचातय्‌त छें छें पतिकं राजमतीया मे हाली थें ब्वंकेदुसा वय्‌कया ह्मग्सं सफल ज्वी, सुनानं ब्वत्यले मफयक हे नेपालभाषा च्वन्ह्यानातुं वनी धैगु भलसां जिमिसं द्वितिय संस्करणे थ्व सफू गिदंका च्वना। थुके जिपि गुलित सफल छिकपिनिगु ल्हातो ख, अले इलं क्यनी।

थ्व सफू पिकायेगुली मू कपी वियादीह्म हने बह्म बैकुन्ठ प्रसाद लाकौल, प्रेस सम्बन्धी ग्वाहाली यानादीह्म पासा मित्रमान, राजेन्द्रमान, अमर कृष्ण श्रेष्ठ अले नेपाल प्रेस यात दुनुगलं निसें सहर्ष धन्यवाद मब्यूसें च्वनेमफू।

जय मां भाय्

१०९२ कौला थ्व

— मुनासः जः
येँ

हश्ना

गुगु जाति या गुगु भाषा जुया चोन उगुहे भाषं ज्ञान ब्यू सा याकनं ज्ञान थुइका काइ अकिं सकसिया थुकी भिन्न भाब लुया वइमखु। निवा भाषा वोने बले आपालं याना छ्योंले मदिगु जुया निंतिं मचातसें छ्योंले थोगु भाषा मचागु बखतए बोनेत थाकुनं चाचां यन। हाकनं मचातएत थअगु भाष्यागु सफु थउकन्हे मरु गुलिं सेनेगु लिपा लावन। यूरोपइगु वा मेगु पूर्बइगु भाषां थजू दको सिवे मागु ज्ञान हे ख। आपासिया मेगु भाषा बोनेत मउका मरु गुलिं थअपिनिगु हे भाषे मेमेपिं बुद्धि दुपिं जाति तएगु ज्ञान दुगु सफु दुसा आपासित अनंपुइ, ई नं आपा सितिं वनी मखु।

सअपिसं निवाभाषं सफु मचोगु कारण नागरि आख व आ थउकन्हे मसीया निवा आख धका मानेयाना तअगु आख नं थो भाषेत बां लाका मजोंगुलिं ख। न्हापं इगु आख गुप्ताक्षर खसानं सुं मिथिला

देस्या पिं क्ला बक्ले अमिगु आखइत निवा आख याना लि नं न्हाप पालि व छुं संस्कृत भति २ ज्याना चोंगुलि आपा छ्याना तराइ इगु भाषा नापं ज्याका बिया लिनं आखं भाषा मजोन । थुकिं लिपा ज्ञानित आपा दया वयालि भाषेत जोनिगु आख दएके मालिगु परि-णाम खने दु ।

निवा भाषे ज्ञान बीगु त अगु सफु दूगुखः आ आपा खने मदया वन । एनं राइट् अनरेवल् जी० एम्० निवालं पूर्व उत्तर इगु भाषं चोयातगु सफुली खअगू थउकन्हे फुक ज्ञान दया चोंपिं जातितएगु मती लिसें मिले जुया चोंगु बाखं छपु थो चिन्हंगु सफुली मलो सानं क्वे कना थकागु दू, व सकसिनं बांलाका थुइका बोना हे दी ।।

पृथ्वीयागु भगडारे (धुकुती) बिद्यायागु दृष्टिया खँ

इश्वरं थो पृथ्वी संपूर्ण पदारथं पूर्णयाना, न्ह्याकोहे नष्ट यासानं फुथेमजिका देवता, मनुष्य, राक्षस, पशु, पंक्षि, कीट पतंग, थलजंतु, बनजन्तु, जलजन्तु आकासचारि व सकल जीव श्रृष्टि याना थो सकल प्राणीत आहार विहार गुलि मा थो फुकसिनं गुगु पदारथ गुलि गुलि इच्छा याइ व इच्छा माफिकं भोग याकेत गुगु जातएत गुगु शक्ति गुलिमा उलि सकल संयुक्त याना, ब्रम्हांड या संजु (पिला) दएका, बुद्धिया तालं दोया, कर्तब्य या ताचा दएका, सतसंग यागु चक्काए हाना, वासना यागु खिपतं चिना, धर्मयागु नकिली खाया, बिद्यायागु दृष्टि खनेदएका तयातल। थो धर्मयागु न्याकी अधर्मितसें खनिमखु, सतसंगया चक्काए हाना तअगु ताचा कुसंग पिनिसं लिकाए फै मखु; कर्तव्ययागु ताचा अकर्तव्य, या, अलासितसिं चाएके फै मखु; बुद्धि दोया तअगु ता मूर्खतां चालि मखु, बिद्यायागु दृष्टि, जुगुलिं, अबिद्या बिद्या मसम्हसिं खनि मखु।

गथे सकल वस्तु दुगु थासे मिखां मखं म्हसित छुं बस्तु कायेके छोएबले वं मागु बस्तु हये फै मखु उलटा बस्तु जक ल्वाकब्बाक याना सेंकाबी, अथेथें बिद्या मसम्ह्सिं थ्व ब्रम्हांडया छुं सुख भोग याए फै मखु । गुगुं बाखने अर्ति कना गुगुलि मकं सें थकागु कारण मचातए बुद्धि मिह्नि जुया थवं धका ख । भाषा असुद्ध बा उत्तर, पूर्ब व पछिम इगु भाषा दक्षिणइगु लिसें ज्यासानं क्षेमा याना दीमा ।

जे० एस्० एम्० निवा, क्वा

ईसपं दएकातगु बाखं

को व गोप

ल त्वने प्याचाया मुर्छा जुया सीथेंचोंम्ह को छम्ह लँ दइलाधका स्वेतछग गोपलिक वोयावन ।। व गोपए छुं ल दुगु ख तर उकि व ल म्हो जुगुलिं क्वेवकोखं न्ह्याँमंत ।। वकोखं व गोप गोतुइकेत सोत तर क गोतुईकेत थगु बलं न्ह्याएमंत ।। अले गथेयाना ल तोने नत्र सीनधका मती लुइका सोवले सतिले वं छुं फिगचात खन व कोखंव फिगचात छगछग ल्ह्वना व गोपे कुटुकल ।। थुगु जुगति यानालि ल दनावेव थगु प्यास लंका वं ज्यान्बचेयाना वन ।।

गर्नाझिगुज्यायाँए धइगुइच्छादत अनलँदुधकासीकि

मचा व गुखिचा

गुगु काले छम्ह मचा फइ वठाँ विंचायाना चोना चोन व ख्यालं बेलंव्यो गुखिचा वल गुखिचा वल धका हाहां यन ।। थुगु हिसावं व हागुलीं वुइ चोंपिं मनुष्य नं थअगु ज्या तोता धाथेंनं गुखिचा वलखला धका सकलें स्ववल; तर वक्को पतिहं अन गुखिचा वगु मखू खालि व मचां ख्या यागु जक खना लज्या चाया ल्याहां वन ।। अमिसं ख्या यागु जक सी व अमित आहकनं गुखिचा वलधका वमचां सतल धासानं अमिसं वइत मदत वीइत वने हे मखु धका मती तल ।। अंते छन्हु गुखिचा छम्ह वहे वल ।। वमचा तसकंग्याना गुखिचा वल गुखिचा वल धका तसकं हाल तर सुनानं वहागु सलेत वास्ता मत ।। वगुखिचां फइत स्याना नएत न्हाप लाका व मचाइत नि स्याना बिल ।।

फस् खँ जक ल्हाना जुइ पिसं गुवलें छको खगु खँ ल्हासानं अमिगु खें विश्वास सुनानं तइमखू ।।

मचत व ब्यांत

सुं मचत पुखुली लखे चक्रदाएका केका म्हेता चोना चोन अमिसं थुकिया निंतिं थपिनिं फको बलं वाकुलि कैका चोन थोकैक गुलि व पुखुली चोंपि बिचरा ब्यांचात आपा लं सित अंते बाकि दुपि सीयावे सुराम्ह ब्यांत मध्ये छम्हसिनं पुखुलिलं छयों पिकया क्वे चोंगु खँ धाल "अ चिकि धिपि भाजुपि दिनादिसं, जि छिकपित बिंति याए, छिकपीनि आम म्हितेगु ख्या जिमिति जिवे दिना सीइगु जुया चोन ।"

सापुनिं व वयागु दुरु घअ

छन्हु छम्ह ल्यासेम्ह सापुनीया थगु छचों ले दुरु थल तया लें वना चोन "थो थले चोंगु दुरु मीवले छुं दां दई ।। व दामं खे न्याना हे ।। व खेजं नीम्हति खाचात थोइ ।। थो खाचात खा थीकेगु बखते लाकहें मीत जीका बोलनी । अपिं मियागु दामं जित जात्रा स्वो वनेत वस न्याए, वाऊगु वस व परसी जित लोइ । वाउगुहे न्याए ।। थो वसलं पुना जि जात्रा स्वो वने अले अन दुपिसं जिन येया स्वोइ तर जिं योथें चोंका अमित स्वे हे मखु" धका हाहां वन ।।

लएतागु थो विचारे लगेजुया वं व मति लुयावगु खँइत मीले याएत वं छचों संकल ।। उगु बखते वयागु दुरुथल कुतुवल ।। व दुरु वाँएव खें, खाचात, वाऊगु वस जात्राए मिजंतेत नकल् कया मय छुना केने धइगु विचार स्मेत फुकं नास जुल ।।

खाचात खेजं मथो तले गोम्ह् दइ धका नीमते
खोला व म्हुतुसिया बीचे ला तोफी धइगु बराबर भय
दु ॥

खराहा व वया पासापिं

छम्ह खराहा इत भि व दया दु धका तम्हसीनं सिल उकिं वइत बुइ चोंपि पशुत स्यें पासा न्याला तल। छन्हु सिकारी खिचातसें वइत खन।। अमिसं वईत थपाचो संकस्त परे जुईका लित कि व अन्ते आपा त्यानुचाल लँ सी चोना चोन।। अनलंहे सल छम्ह वोबले व आपा ले ताल।। जित छंके गके ब्यू अले सीकारी खिचातसें जिग नाँ ताएका लुईके फई मखू धका व खराहां सलइत धाल।।

बिचरा खराहा! छंत थे जुग खना जि आपा दु:ख ताया तर न्ह्योने स्वो, छं फुक पासापिं सतिले हे दु धका झासका तया वया पासा जुया च्वोंम्ह सलं व खराहाईत धाल।। वं अले दोहोसा ईके मदत फोन।। जि छंत मदत बीग ख तर जि सा दोहो बठां या नाय जुया चोनाम्ह जुया निंतिं जि व वठां नाप वने माल धका दोहो लं धाल। जिगु म्हे चोंगु सँ आपालं

खस्रो जुगु लिं जिके चोनेव छंत नोई धका जि ग्याना नायुस्य चोंगु तें द्रुम्ह अन फई दुखना धका लिपावम्ह दुगुं वइत धाल । तर व फइसं थ बमलागु लिं वईत कुबुइ मफु हाकनं सिकारी खिचातसें फईत नं खराहा-चा तेतनं नेत बाकि मत धका व फईसं वईत धाल । व बिचराम्ह खराहा या चिकि धिम्ह बाछ्चीचायीके जक भरोसा काएगु बाकी जुयावन । न्हापांवंपीं ब बलापिं तह्लिपिसं हे छंत मदत मब्यू धासींली जि चिकि धिक बमला म्हिसें छंत गथे मदत बिई फई धका व बाछ्चिचां धाल । उबले हे लाक सिकारी खिचा खने देक वल व बिचराम्ह खराहा ईत वया कर्मे जुथे जुई धका तोता व बाछि बिसेवन । हाय, पासापिं धैपिं कस्ति हा थें खः सुखगु दिने अपिं बठां जुया मुना चों वई तर सूर्य्य देके सुपाचं तोपुइ बलेथें दुःख परेजुइव अपिं माआसा नं लुइहे मखु" धका व खराहां धाल ।

छं पासाइत दुख परे जुइ बले, विलं वयाए मते
याकनं वयात मदत ब्यू ।

फ्याकाधों व अंगुर

छन्हु तानो खुन्हु छम्ह फ्याकाधोलं पलखाले गयाचोंगु अंगुरमाए छुँ अंगुर खन। वं व काय्त तीन्हुल तर वं तिन्हुया न्ह्या दएके मफुत। अकिं अले थगु न्ह्या दको बलं तिन्हुल। तर एनं वं उकित न्ह्या देके मफुत, न्ह्याको तिन्हुसानं व क्वे क्वे जक लाओन। अन भिगु पाके जुगु अंगुर सया चोंगु ख तर व अंगुर वया निंतिं अन सया चोंगु मखुत। व अंगुर काएत बेला छाए सिंतिं छोये छाय् धासा व अंगुर पाउसे चोंगु जुइ धका थमनं अंगुर न्ह्यादय्के मफुगु खना वं धाल।
थमनं काय मफइथें चोंगु बा थत मदइथें चोंगु व वस्तुइत मनुष्यतसें थपित मागु मखु धका धाएयो।

सुकुभट्‌ु व याई अर्थात् इमुँ

जेठ् महिनाया छन्हु तानोगु दिने छम्ह इमु यचुगु खुसि ल छघुटु तों वंम्ह संजोगं कुटुवन। खुसि वइत चुइका यंकल। सतिले चोंगु सिमाचाए जुना चोंम्ह छम्ह सुकुभटुं व इमुं कुटु वंगु खन। व सुकुभटुं खुसी सिमाह छह कुटुका बिल। व इमुं व हले पेपुना आखिरे ज्यू बचे याना खुसी सिथे थेंक वल। थो जुयाँ तन्हु मरुबले छम्ह सिकारिं व हे सुकुभटुइत केका स्याएत ताके यात। उगु बखते हे लाका व इमुनं व मनुया ग्वालि न्याना बिल। वं न्यागुलिं व मनु झस्के जुल उकिं वयागु ताक् स्यंका बिल। व सुकुभटु ज्यू बचे याना बोया वन।

थनं म्वाना चो अथेतुं मेपिंत नं म्वाना चोंके ब्यू।

गदाहा व चिकिधिम्ह खिचा

गुगु काले छम्ह मनुया चिकि धिम्ह खिचा छम्ह लहिना तल । वं व खिचाइत असंख्ये यो व खिचाइत थगु भुइ हे नकी थगु मुले हे फेतुका तइ । व हे मनुया गदाहा छम्ह नं लहिना तगु दु । व गदाहा नं न्हिछित सिल्हेगु ज्या याइ । हाकनं ब्रहनि जुल धाएव घटे वना ल्ह्यो वनेमा गपाचो दु:खी जि चछि चछि न्हिछी न्हिछी ज्या याएमा । व चिधिम्ह खिचाया धासा याउँक जिंगदी बितेयाना चोना । व खिचां मालिकइत ख्यायाना लेताकु थें जि नं ख्यायाना लेएताएका जिपाखे स्वोके फुसा मालिकं जितनं व खिचाइतथें हे येई धका व गदाहाँ मतीतल थोहे मती लुइका व तवेलालँ बेना मालिकम्ह चोना चोंगु कोठाए वन व गदाहा मालिकम्ह सियागु ख्वा फेत तिन्हुल वनंलि वया न्हेपने वना तसकं ह्राल तर आ व गदाहाँ थो वेसोहवत् याय्गु ख्या ठठा याना थमनं मयागु ज्या यागुलि बुइ चोंपि मनुस्य तसें

व गदाहा वें चाल धका ठानेयाना कठी नो जोन वया
वइत दाया पिं ख्याना छोत ।

छुँत भउ व गँ

गुगुं काले छुँ छुत भउ छम्ह खना सदां थपाचो भय काए मालकी वं अमित स्याना नइ धया ग्याना चान्हे नं न्हिने नं चिलेगु हे अमि साहस मवल थुगु जागु अवस्थां अपिं नेमखना हे सीन धका अमिसं मती तल ।। अकिया निंतिं अपिं फुक छथाए मुना आ झिसं छु यासा जि धका छल् फल् याएत अपिं फुक थुगु हिसावं आपा संका कया चोनाचोंबले "जिं भिंगु तज्विज् छगु लुइके धुन छुधासा व भउया ककुते गँ छग घाना बिगु अले वं पलाछित धाएव गँ सदय व झिथाए थिक व मव सीके जीइ" धका छम्ह वे अदबिम्ह ल्याम्होम्ह छुँ धाल ठो भिंगु खं छुँ आसा बिल । छुँत खुसी जुया तिंतिमतिं न्हुल आतले सुमुक चोना चोंम्ह छम्ह बुढाम्ह गंभिरम्ह छुँ दन "गुखिचाइत न्हेप जोना तेगुव छमीसं झँगया न्हिप्पने लस्सा लगे यानाबिगु धागु जिनेने धुनो, तर झिसं भउइत गँ घाकेत छुयाए" धका व गंभीरम्ह छुँ धाल ।

थत आपत् परेजुइबले न्ह्याथेहे भिंगु तजाविज् जुसानं ठमनं याएमफइगु तजविज् सोचे यानागुज्या लगे मजू'' याएहे फइगु जुसा जक ज्यालगे जूल धका सीकी ।

न्हिप्यं चबुका चोंम्ह फ़्याकाधों

छुँ चिकि धिपिं खाचात खुवंबले छम्ह फ्याका धों खोरे केन व खोरं बल्लं प्याहा वल तर न्हिप्यं छपु चबुत। व ठइस्त मित्र व धुवर्ग लिसें ज्याखँ याना जुबले व खनेव सकलें न्ह्योगुलिं वं ठगु न्हिप्पं मरुगुली आपा हानी जुल धका मतीतल। हिन्प्पं चवुवलेतु हे ठगु ज्यू नापं वंगु जुसा वरु ज्यूगू ख धखा वया मने वन। तर ज्यूक्कोनं सुधारे यायेगु मतीतया वं ठ जाति दकोसीत छगु थासे खँ छगू न्यंकेत वाधका सतल। "जिं स्वेला छिकपिं फुकस्यागु न्हिप्यों त्वाल्हाना छोसा बहुत फाइदा जुइ थें च्वों। जि न्हिप्पं मरु गुलिं गपाचो जित उखेर थुखेर जुइत सुबिस्ता जु" थो ख छिकपिसं अनुभव मयाकं सीमखु। झीत न्हिप्पं छू ज्या चले जू। सिकारी खिया तसें झीत लिउ वईबले झी झाले लं प्वाले द्वाहा वने बले थुकिं झीत लें पनेयो। हाकनं थोहे झीगु न्हिप्पंया निर्तिं हे मनुष्यतसें झीत सिकार

याईग् ख । अले हाकनं झिसं न्ह्याक्वो बचेयाना जुसानं थो न्हिप्यं खोरे काएयो "धका वं सकस्यीया न्ह्योने नेंका बिल । छं हाकनं छुं जुक्ति याना थग् न्हिप्पं दएका काए ज्यूग् उपाय दुग् जुसा छं जिमिग् न्हिप्पं मदका छवेगुलि थुलि फिक्रि याइ मखु थें जींस्वेला च्वों" धका खँताम्ह छम पक्काम्ह बुढाम्ह फ्याका धोलं खिस्स न्हिला धाल ।

स्यंपिसं सेंकेतहे स्वेयो । झित कएका धाग् खें उल्टा नका छवेग् ख्या मजाग् ख ।

गुँइ भालु

निम्ह मनुत त्न्हंगु ग ुई लं वनेमाल । अपिं मध्ये छम्ह सिनं "झिसं जंगल यापि जं तुत नाप लात धासा जि छंत मदत् बी छं नं जीत बीमा" धका धाल । अथे मयास्यं ज्यूला धका वया पासां धाया अपि वन । अपिं तापाका मवं बले तु छम्ह भालु ग ुइलं पिबाँ वल । लव न्हापलाका वं वईत वं वईत मदत बी मा धका धाम्ह मनु ला थ पासा ईत छुंहे मधास्ये स्वाराक् संका सीमा गया वन । वया पासा म्हिसे गथे याना थग ु ज्यू बचेयाए धईग ु मसीया व थासुपाया गोतुल । थग ु सास फिना सुमुका सी छुना चोन । व तह्निम्ह जंतु व थीक वया वईत वया ठुंना नानातोन । व भालुं वईत सीम्ह ठाने याना वईत छुं मयासे ल्याहा वन । भालु वना निर्भय जुई धुंकाली व पासाम्ह सिमां क्वाहा वल । "व भालुं वयाग ु ठुना छंग ु न्हेपने लाक तबले वं छंत छु धाल" धका वसिमां क्वाहा वम्हिसे

न्हेला थगु काथर पना व बेईमानी तंका छ्वेत नेन ।
"व सिमा च्वे चोंम्ह वःमास् म्ह मनु खना होस् या
लीपा वईत गुबले सं बिस्वास् याए मते" धाल धका
वया पासां वयान नेंकल । थत परे मजु बलेतु हे
थपासा पिंत मदत् बिया ज्यां क्यों ।

चि कु कुबीका हम्ह गदाहा

छम्ह मनु चि छकु न्याना थम्ह गदाहा याके कुबीका छेंपाखे ख्याना वया च्वन । अपिं छग् खुसी थें बले गदाहा खुसी दथुई कुटुवन । गदाहायाके चोंग् चि फुक नाला वन । अकिं व गदाहा कुकुबिई म्वाएक आन्नदं छें वन । कन्हे खुनं हाकनं चि न्याएत वं गदाहा ख्याना वन । वं व गदाहाईत हाकनं चि कोबुईकल । व गदाहा वहे खुसी थेंने व न्हाप कुटु वं ग् थासे हे हाकनं न्हापई थें तु चिनालावनेव याउ क वने दई धका कुटु वं थें चोक ग्वारा तुल । अले चिफुक नायावन । तर आ व गदाहा याग् चलाकि जक सीव व मनुषं आबले वन्हाकुग् कपाए कु छकु न्यात । व कपाए कोबुई का व गदाहा ख्याना वल अपिं वखुसी जक थेंनेव व गदाहा नं थग् न्हापायाग् चलाकी म्हेते धका लखे क्वो ब्वात । व कपाए कु प्यात । व कपाए न्हापाया वे आझिदुगं झ्यातुका वईत कोबुई का यंकल ।

छको ठगेयासा ठगेयाम्ह सीत लज्या ख । निको ठगेयासा ठगे याका च्वोंम्ह सीत हे लज्या धायेमा ।

छम्ह मनु वया काय व गदाहा

छम्ह मनु गदाहा छम्ह बजार लगे जुइथाए मी धका थकाएं व थमनं व गदाहा ख्याना यंकल । अपिं तापाका मवंबले छग तुथ्या थाए थेन । "सो थो निम्ह मनु गपाचो मुर्ख धाए, थपिनिम्ह गदाहाइत मगस्यें सुमुक सुबिस्तां न्याएका थपिंवया ल्यूल्यू दुःख सिया न्यासे वना चोन" धका अन तुथि चोना चोंपिं मिसातसें धाल । थो खँ व मनुं ताएव थ काएइत व गदाहा गेका येंकल । अपिं छ पाउ ति मवंनिबले अमिसं तह्‌ंगु मामला छल्फल् गभीरं याना चोंपिं बुढापिं मनु छवठां मुना चोंथाए थेन । काएम्ह गया बउम्ह न्यासे वग जक खने व "आ थउकन्हे ल्याम्हो पि सं बुढा पिन्त बिचा संचा मया, स्वो व बदमासम्ह गदाहा गयावल बुढाम्मसित थ क्वे क्वे न्याएका हल । क्वाहा वा छं वउ यात गेका लाहा तुति त्यानुग भतीचा लंके ब्यू" धका वमनु मुना च्वोंपि मध्ये छम्ह

बुढाम्हसिं धाल। अकीं मचाम्ह क्वाहा वया बउम्ह गया भतिचा वं बले अमिसं स्वोम्ह थ मचत पाछ्याया वई च्वोंपि मिसत नापलात। "छाए, अे अलसी बुढा आपाचो गंसीम्ह क्यातुम्ह पलाहे लीलाके मफुम्ह न्याएका थ सुबिस्तां वने, भतिचा लज्या चामुवाल" धका व छम्ह मिसां व मनुईत धाल। थुलि धागु ताएवं व बुढा म्हसीं थकाएनं गेका निम्हं गया व वं गां छगु थेनि थे चोन। उगु थाए छम्ह बेपारि थें चोम्ह ल्याम्होम मनुं अमिके व गदाहा अमिम्ह हे खला धकानेन। ख थो गदाहा जिमिम्ह हे ख धका व वउ म्हसें धाल। छपिं निम्ह निम्ह गया आमथे गदाहाईत दुःख बिया हगु स्वे वलेला सुनानं आम गदाहा छमिम्ह धका धाईमखु। छाए जिं स्वे बलेला आमनं छमीत कुबिया यंके सिवे आम गदाहा बजारे मीयंके गुजुसा छपिं निम्हस्येंजक वईत कुबिया यंकेमा धका व नाप लाम्ह मनुं धाल। व बुढाम्ह मनुँ ज्यूका वि झिसं यत्न याना स्वेका धका अपिं गदाहाया म्हं क्वाहा वल। अमिसं व गदाहा ईत गोतुईका नपथे तुतितु पेपुंका चित

अले व नप निखेर निह्म्सें कोबुया व वं छ्गु तें थेन। थो गदाहा कोबुया हगु अनौठा तमासा थें चोन। थोन्हेले मालिगु तमासा स्वेत मचत मिसा मचत बठां जुया मुना ब्वां ब्वां लाएबुया गीजे यावन। अमिसं लाए बुगुलिं गदाहा ग्याना संबले वईत चिनातगु खिप चबुना ब गदाहा खुसी कुटुवना व गदाहा लुकुं बिना सित। व बुढाम्ह मनु सुमुक छें ल्याहा वन।

झिसं फुक सीत खुसीयाना चित्त बुझे या धका जुसा सुईतं हे खुसीयाना चित्त बुझे याफई मखु धका व बुधा म्हसिया मने वन।

गुँखिचा व सारस्

छम्ह गुखिचाया ला नबले क्वें छको कठुई थात । वइत व कोचं साह्रि दु:ख बिल । वं स्या सहयाए मफया व क्वें लिकया बीउम्ह पशु जुसां पछीइत जुसानं आपा दां बी धका नापालाकोसित नेंकल । अंते छम्ह सारसं थो दां बि धागु नेना वइथा वल । वं थगु ताहाकगु त्वा वया कठुप्वाले दुछोया वक्वें लिकया बिल उलि धुँकालि जित दस्तुरि बीइ धयागु दां ब्यू धका व सारसं फोन । गुखिचाया त्वाथे लाए धुँकुगु छचों छुँ मजुइक लीकाए धुँकानं दस्तुरि फोनिम्ह गपाचो अभागीम्ह थो जीव् धका वइत गुखिचां ख्याना छोत । बिरामि संकष्ट जुया चोनि बले सुनानं छुं बीइ धायु तर बिरामी संकष्ट छुटे जुइव अमिसँ बिइ मखु ।

गुँखिचा व छें लहिंनातम्ह खिचा

गंसि जुया क्वें व छेंगु जक बाकि जुया चोंम्ह छम्ह बिचारा म्ह गुँखिचां संजोगं छम्ह ल्होंम्ह छें लहिना तम्ह खिचा छम्ह नाप लात "अए पासा थो गथे जुल, छ थापाचो ल्होना पीचुसे चों जि धासा चा न्हि मधासें नेगु माले त गूंगुं हिउ जुये । जि सदां नेमखना सिइ थें चों" धका व गुखिचां व सुयां छें लहिना तम्ह खिचाइत धाल । "जि याना थें याना जुसा छ नं जिथें रिष्ट पुष्ट जुया चोनि । जि मालिकया छें खुँ खुया थम-यंकु धका जि बिचा याना चोने मा छं नं अथे हे याना जिंदगि बितेयाए योसा सोनु" धका व खिचां धाल "खुसीसाथ याए छाए मयाए धका व गुँ खिचां धाल, अपिं निम्ह नापनापं वया चोंबले व गुँ खिचां खिचाया ककुते छुँ दाग खन । व दाग खनेव व गुँखिचां व खिचायाके व छु धका नेन । अकिं अपिं निम्हस्या क्वे चोंगू खँ जुल, "व सिख यागू खों जुइ का" धका व

खिचां गुँ खिचाइत धाल, "सिख, आसा छु छं योबले व येथाए हिला जुइ मरुला" धका व गुँचिखां वइके नेन, "छाए धंदा कया, छं मस्यूला, जि बांलाक धासा यथाए जुइ मरु, छाए धासा जित भतिचा ग्यानापुम्ह पशु धका अमिसं ठानेयाना तगूलिं न्हिने जित चिना तई चान्हे जित तोता तई, छें चोकोसिनं जित यो, अमि भुइ नया बाकिगू कोचा काचा नं जित नकु; वा, छ छाए दुःख ताय, धका व छें लहिना तम्ह खिचां वइत धाल ।

"आहा छित भागियाए, छिगू मनं यया चोंगू जि वन् छि येयां तुं चोने माल, जिगूल्या निर्ति जा जि मल्होसा नं जि सुयां अधिनेला मखु" धका व गुँ खिचां धाल ।

सिख धइगू लुँयागू जुसानं सुयां यइमखु । छाए धासा स्वाधिन् जुया चोनेगू हे तह्मं ख ।

भारत भ्रंग व वया मचत

छम्ह भारत झंगया छगू बालि बुया चोंगू बुइँ थगूं स्वों दएका मचात थोका तइतल। छन्हु निम्ह मनु वया व छो पिना तयागु लए जिलला धका स्वो वल। आला थो छो पाके जुल, झी पासापिंत थो लएत मदत् काएत सतान्ही धका बउम्हसिं काएम्हसित धाल। मांम्ह झंग छें वेव मचातसें तसकं ग्याना व मनुष्य ते जूगु खँ कन। "अमिसं पासापिंके भर कातले झी ग्याएम्वा" धका व मांम्ह झंग वया मचातेत धाल। कन्हे खुन्हुँ बुइ छो लएत थ पासापिं बुइ वलला धका स्वो व बले सुं मवगु खना व बउम्हसिं थथिति सतान्हि धका थ काएम्हसित धाल। थो खँ नं मांम्ह झंगइत मचातसें कना बिल। "गथे अमि मेपिं थथिति ख, अथेंतु अपिं नं मेपिनि थथिति हे ख। अकिं थपिनिगु ज्या तोता थथितियागु ज्या सुना नं यावने फइ मखु" धका व मांम्ह झंग मचातेत नेंकल। छन्हु निन्हु लिपा

सअतके छोयापिं सुं मवया बउम्हसिं काएम्हसित "न्यो, भाजु, झिसं सुयागुं भर काँए मजिल, कन्हे सुथा तेलं झी वना हे छो लवनेनु" धका धाल ।

थो खँ मांम्ह झंगं सीव "आधासा झी चोने मजिल, छाँए धासा मनुष्यं थगु ज्या थमनं हे याएव थो ज्या सि धया हे वनि, धका सीकि धका" मांम्ह झंगं मचातेत धाल ।

थमं नं यानाथें थगु ज्या बांलाका चित्त तया सुनानं याना बी मखु, छाए धासा थगु ज्या थं मनं खना याको सुना नं मनं खना याइ मखु । थगु ज्या थ मनं हे याएगु भि ख धका सीकि थ मनं याएमागु थगु मेपिनिके मदत काया याए धका मेपिनिगु भरे गुबलेसं चोनेमते, चोनेव लनाचोको बेलाजक सितिं वनि ।

ताएँ नापलाःप निम्ह दुगुत

छपु हे व्यासि लहिना व जया तअपिं निम्ह दुगुचात ब्यासि तोता मेथाए वन । अपि छुँ लँ वनेधुँकालि संयोगं अपिं हाकनं चिकि बालागु सिपु लाया तगु ताएँ नापलात । व ताँ चिकि ब्यागुलिं निम्ह झो याना जुइमज्यूगु जुया चोन । छम्ह दुगु व ताँया छखेर लाना मेम्ह दुगु मेखेर पाखे लावंगुलिं छम्हसें व ताँ छिना वेत तुति ताँए दिकेव उखेर पाखे चोंम्हसिनं नं थ न्हापलाका छिना वेत पलाछिना वल । अपिं निम्ह न्ह्योने हज्याना वबले, अन्ते बिचे नाप लात । उम्ह वया उम्ह वने नं मज्यूगु थासे अपिं निम्हं सेंखि लिचिला मवंसें, तिन्हुया, चोया ल्वात । अले व सिपु तोधुला अपिं लखे कुतुवना चुइका यंकल ।

गाले कुटुवंका चोनेगुया सिवे लँ तोता बिएगु मभिंगु मखु । थवंव थ ल्वाएगुया सिवे भतिचा सहयाना मिले जुएगु ज्यू ।

निम्ह भउत

निम्ह प्वाथे पित्यापिं भउतेसं गंगु कुराउनि छधि खुयाहल । तर अपिं निम्ह भउत थो खुया हयागु माल् मिले याना ई मफुगुलिं ल्वात । अकिं ऐ नेजुथें याना इना काए धका नालिस् याएत अपिं वन। अमिगु ल्वापु छिने याइम्ह पक्काम्ह माक जुया चोन। व न्याए छिने थाइम्ह बिचारि जुया चोंम्ह माकलं लाहाति तराजु जोना कुराउनि बाकु थया निखेर तराजु भुइ तल। लना सोबले छखेर झ्यातुल, अले कोसा पाखेर चोंगु कुराउनि निखेरं मिले याएत वं वांन्याना नल । अले व खुवा तराजु भइ तबले मेखेर पाखे हाकनं झ्यातुल। आ हानं कोसा पाखेर खुवा वांन्याना नएत तोह दुगुलिं हाकनं वं खुवा वांन्याना नल ।

थुगु हिसाबं निखेर चोंगु बराबर नअगुलिं खुवा म्हो जुया वंगु खना, बाकिगु खुवा लित ब्यू अकिं हे अपिं संतोष् जुया वने धका अमिसं धाल । छपिं संतोष्

जुया माने जुसा नं छमिसं नालिस् याए धुँकुसिलि न्याए संतोष् जुइ मखु; अकिं ऐने गथे जुल अथेहे याएमा धका व माकलं धाल ।

थुलि धाए धुंका व माकलं छकेो छखेरयागु खुवा वान्याना नल हाकनं मेखेर पाखे यागु खुवा वान्याना नया चोन ।

व खुवा फुईथें चोंगु खनेव "दुःख याना दी म्वाल बाकिगु जक बिया दिस" धका दुःखताया व भउतसें धाल । मखु मखु आमाथे हथाए चाया दी मज्यू हाकनं गथे छपिं निम्हसेनं निसाफ् फोना अथे हे छमिगु निसाफ् छिनेयाना बिया या निसाफं जित नं ज्याला मागु धका वं धाल । उलि धाएधुंका बाकिगु खुवा वइगु ज्याला धका धया लोसुया नया वं अपिं निम्ह भउतेत बिया छोत ।

ऐनं त्याका नालिस् याना काएगुया सिवे भतिचा नोकसान् थवं थ हे सह याएगु ज्यू; मखुसा आपा नोकसान् जुइ धका धैगु अर्ति थो बाखनं झीत सेनि ।

खिचा व खुँ

छन्हु ख्यूँगु चान्हे छम्ह खु सुँ मनुया छें खुइत वल । व छें लहिनातम्ह खिचाँ व खुँवगु चाएव, तसकं उत । खिचां उगु सअ ताएव व छें चोंम्ह मनु थ देना चोनागु लासां दना सोत । वं सुँ खनं मखना छुँ सअ नं मतया, खिचाइत मउकेत बोबिया दंतु वन । उगु बखते व खुँ तसकं ग्याना साँ गलए सुचुका चोंवन । खिचाइत सिखलं चिना तगु, हाकनं आ वं उइगु नं तोतुगु, खना व खुँ छेंया लुखा थेंका वल । कोठाइगु लुखा खनेत थअके चोंगु ताचा ज्वा पिकया ताले जुला सोत । खिचां थो खनेव हाकनं तअसकं उत । अकिं व छें चोंम्ह मनुँ लासां थँ छ्यों पिकया चाक छिनं सोत । तर वं सुँ मखना, सअ नं मताया, थअ खिचा खना तं पिकाल । "क्वाहाँ हुँ, पशु, छं जि मिखा फुति यातले हे न्ह्यो वेके बी मखु" धका बोबिया वं खिचाइत छखेर ख्याना छोत । अले खिचा थाए

तोता छखेर वन । व खुँ छें द्वाहा वना, काएफको माल्ताल् खुया यंकल ।

"झीत योपिं धाथेंयापिं पासापिसं बीगु अति न्यनेमा खनं" धका व मनुष्यं, कन्हे थगु छें माल्ताल् खुया यंकगु खनेव, धाल ।

पुखुला हरिण्

छन्हु तानो खुन्हुं छम्ह हरिण् प्यास् लगे जुया ल तोनेत छगु पुखुली वन। पुखुली ल यचुसे चोंगुलिं वयागु म्हया किचा लखे खनेदया चोन। जिगु छचोंले निखे पाखेरं कचा थपाचो बाँलाका प्याहा वया चोगु थो नेकुलि गपाचो बल् दु। थो नेकुथें हे जिगु मेगु अंग मिलेजुया बाँलागु जूसा जिति बाँलाम्ह सुँ हे दइ मखु। तर हाए २ जिगु तुति गपाचो चिकिपु; जित बरु थो तुति दहे मरुसा यो, धका व हरिणं मनं मनं धाल। उगु बखते हे लाका सिकारि खिचा छबठां लिका छम्ह मनु व हरिणइथाए वल। व हरिणं थमं फको ब्वां वन। व खिजे यानागु तुतिखं वइत सिकारि खिचां व मनुषं न्ह्याए मदेक ब्वाँएत मदत् बिल। व ब्वाँ व वं अंते अभाग्यां वं अपाचो बाँला धका तारिफ यानागु नेकु सिमा कचाए केन। अले सिकारि खिचातसें वइत लीलाका ङ्याना सिमाएलं कोकाल।

फ़्याकाधों व सारस्

छन्हु फ्याकाधोंल्या ख्या याएगु मती तया व फ्याकाधोलं सारस्इत थगू छें भ्वे नकेत सअता यंकल । भ्वे नके तेव सुर्वा तपागु भुइ पोंका व भू न्ह्योने तएहल । व देमाया सी चिकि जागुलिं व सारसं थगु ताहागु त्वा थुना व सुरुवा तोने मछिन । व फ्याकाधोलं धमाधम् मेचं फेया फुक सुरुवा फुका बिल । "छं भ्वे मनसें चोंगु खना जि दुःख ताए धुनो; छाए, छं थो भ्वे मयल थें" धका व फ्याकधोलं वइत धाल । व सारसं व धागु खेंत छुँ हे लिस मब्यू । व सारसं "हाकनं आ जिथाए भ्वे वा, आ जिनके पालि धका वइत सतल । व धा खुन्हु हे व फ्याकाधो व सारस्इथाए भ्वे वन । भ्वोजे खालि सुरुवा सुराहि छगले थना वं न्ह्योने तयाबिल । व सुराहिया ककु चिकि पु, हो चिकि हो जुगुलिं व सारसं थअगु ताहाकगु त्वा दुत छोया सुरुवा मजां तोन । व फ्याकाधोलं धासा थगु न्हास्या चोका नापं दुछ्वे मफुत ।

सुरुवाया ना आपा साइथें चोसानं सुराहिया सिथे किनाचोंगु जक वं फे पावे जुल ।

भ्वे सिधएका बिदा काएगु बखते फ्याकाधोलं तमं ख्वा ख्यूँकल । अले व सारसं छं गथे जित यात अथे हे जिं छंत यानागु ख" धका धाल ।

थअत गथे यात कर्केत नं अथे हे याएमा ।

अकिं छंत मेपिसं गथेयाके मदु थमनं नं मेपित अथे हे या ।

को व म्हएखा

गुगुं काले छम्ह भ्वासिम्ह कोखं थ थिति व पासा पिं तोता, म्हएखा छुना जुइगु मतीं तल । अकिं सतिले लहिना तपिं म्हएखातएगु हागु पपु सिना म्हएखाथें चोंकेत व थउम्हए पेपु का तल । तर म्हएखातसें वइत को धका सीका वइत ङ्याना वया छुना तगु पपु लिकया व उताउलोम्ह कोइत दुघा जुइक ङ्यात । थुकिं लज्या चाया छ्यो कोछुना थ न्हापयापिं पासापिं व थथितिपि लिसें तुं न्हापइ थें जुइ धका व थअ जातिया थाए ल्याहा वन । वया जाति तोता मेपिं थाए वनिम्ह अभिमानि धका सिया "आ छ जिपिं लिसें मिले जूम्ह ल्या मखुत" धकाधाया वइत अमिगु सत्संगे दुमका । छं थअ पासापित तुं जक बिस्वास् याना जूसा छं आपा चो बेइजति सहयाए मालिगु नं मखु । जितिसं छंत हेला याए मालि गुनं मखु" धका अमि मध्ये छम्ह सें वइत नेंका बिल ।

ग़ुफाँ व फ़्याकाधों

छम्ह जंगलीम्ह गुफाँ थअगु धँवा सीमाए जएका चोना चोंन, उगु बखते अन वम्ह छम्ह फ्याकाधोंलं "वं अथे छाए याना" धका वइके न्यन । "छाएधासा जि अथे याए मागु कारण छुं मखना: हाकनं सिकारिनं सिकारिखिचानं खने दुगु मखु" धका व फ्याका धोंलं धाल । "आमथे लाख, आपत परे जूवइ बले जि थगु हथियार जयेका चोने या सिबे मेगु ज्याएहे लगे जुइमालि" धका व गुफाँ लिसअ बिल ।

संग्राम् याए मत्यो बले तुहे हथियार जीका तएमा

सिं कले

छम्ह मनुया अज ल्वाए योपिं जुयाचोन। वं अमित खँ तअको नेंकानं मिलेयाए मफया छुं ज्या केंसा अमित याकनं मिलेयाए फइ धका वं सोचेयात अकिं वं थअ काएपिंत सअता सिं छकले थअ न्ह्योनेहचि धका अमित अह्लाए यात । व सिं छकले बाँ लाका चिना वं थमचा तएत छम्ह सित दतले तोथुले फइला स्वो धका धाल अपिं फुक सिनं सिंकले तोथुलेत सोत, तर मफुत अले सिकले फेना वं अमित सिंकाए छकाए छकाए तोथुलेत अमित लल्हाना बिल अमिसं व सिंकाए अपुका तोथुला बिल । "थथेहे, ए जि काएपिं, छपिं मिले जुया चोंतंले छमिसं थपिनि सत्रुतएत बुकाछोए फइ; तर मिले मजुल धासा, छपिं सेना वनि, धका सीकि धका व बउम्हसें धाल ।

सागलए चोनाचोंम्ह खिचा

गुगुं काले छम्ह खिचा सागलए वासा इत नकेत तइतगु धासे वना देना चोन। छम्ह वासा प्वाथे पित्याका व घाएँ नएत वल। व ग्याना पुम्ह खिचां तिन्हुया, तसकं उना व वासाइत घाएँ नकेहे मब्यू धिकार एखिचा छंगुजन्म; छं थमनं नं घाएँ नलं मखु एनं जित नके सबिसें पना चोन" धका व वासां वइत धाल। थो खना बुइ चोंम्ह मनुं व खिचाइत ककु जोना पितेना छोत, वयागु दुगाम्हे कठि दाया व खिचाइत लज्या चाए माएक नं छोत।

अन्न बुयाचोंगु बुँ

छम्ह बुढाम्ह मनुया बुँ छख दु । व तचोकं उसाँ मंत । वं थ बचे मजुइगु जक खनेव थकाए पिं सोम्ह दुपिंत अं तए अर्ति नेकेगु मती तया, सतके छोत । " आ जिसीन, जिं छमित छगुज्या याएगु अह्लाए याना थके । जिं छमित धन तैथकागु दु । व धन लुईकेत बुई मालासो" उलि धाएधुँ कथनं व मनु सिना वन । व सिना वंम्ह बउ नं अह्लाए याना थकुगु ज्या याएत बुइँ मिहनत याना माला स्वेमा निधका अमि मती दुःख ताल । अंते छें दुगु दां फुनालि बउ म्हसें बुइ दां हे थुना थकल जुई, धका दांमाला स्वेत चा पाएँ छपाएँ दतले पाला पुइका सोत । अंते छुं लुइके मफया बुँ पालेगु तोता विल । "व बुढाम्ह मनुं झीत छुं मरु गु बस्तु माएके त थए छाए धया थकल" धका छम्ह काएम्ह सिं धाल । मेम्ह काएम्हसिं "आ झीसं थुलि मछि मिहनत याए धुन धासिं लि थुकि छो होला छवे

नु" धका धाल । थो भिंगु खँहे ख धका सकलें माने जुया अमिसं पुसा होल । छो पाके जुइगु बखते लाका पाके जुल । न्हाप बुढाम्ह मनु या पालाए सिवाये आपा छो दत । आ व ल्याम्हो पिं काए पिसं व सिना वंम्ह बउयागु अंगि या माने थुइका काल । थो अन्न आपा पैदा जुइगु हे वं धन धाया थकुगु ख; जिमित अल सिमजुसें हिचोति हाएका कमाए याना थन धइगु वयागु मतलब खनं धका व काए पिसं बाँलाका सीका काल । छं न्ह्यागु जुसानं मलूतले मालासो, छंगु मिंहिननं सिति वनि मखु ।

मनु, सल व गदाहा

गुगुं काले छम्ह मनु थम्ह गदाहा छम्ह व सल छम्ह ख्याना थ न्यासे वना चोन थ अगु माल ताल व गदाहा याके कुबीका यंकाचोन । गदाहा याकु आपा झ्यातुया "सलइत छुं माल ताल छं कुबीया मब्यूसा जि जा सीन" धका व गदाहां धाल । "तर छुं भतिचा कुबीया ब्यूसा जि बलं तलं छें थेक वने" धका वं धाल । व सलं वइगु खें त वास्ताहे मतसें "नु" धका बो बिल । अंते व कु कुबि मफया व कुं ल्हाना व गदाहा सित । व गदाहा जक सिगु खनेव व मनुं व माल ताल फुक व सल ईत कुबीकल व सिम्ह गदाहा नं वइत कुबीका यंकल ।

हेथिन्याम्ह सें नं थअगु जँ त मधु तले जक सह-याना चोने फइ ।

गिध कोत व भउ

छमा तअमागु पुलांगु कोसिमाए छम्ह तह्निम्ह गिध्ध चोना चोन व गिध्धया लुसि नं मंत, बुढा जूगु लिं वं मिखां मंखन वं वहे सिमाए चोपिं कोया मचात बिचा याना चोना चोन वको या मांबौ पिसं थपिनि नसा मातले थ मचायात बिचायाना चोंगुलिं व गिद्ध इत थपिनिगु नेगु बस्तुइलं लिकया छुं न्हि न्हि नेगु बियातल। छन्हु "ताहा न्हेप" नांजुया चोंम्ह भउ छम्ह सिनं व कोया मचात नयत वल। वइत खनेव य कोया मचात तसकं ग्याना हाल अन चोंम्ह गिद्धं व सअ ताएव "अनसुवल," धका नेन 'जि भउख' थका ब ताहा न्हंपं धाल। हा भउते ला नएयो थन धासा कोया मचान चोना चोंगुदु– जिं ख फुक सिया अकिया निनिं याकनं थनलं हू, मखुसा जि छंन स्यानाबि" धका व गिद्धं धाल। अथे मखु, आ जिला तोते धुन उकिं बुइ चोनापिं फुक पशुतसें व फसे वोयाजुइपिं झंगतसें।

(जिभिं धकासिया) जित यो। जित थन चोने बिया दिस छाएधासा छि बुढा नं ख बुद्धिवान् नं ख अकिं जित आपा सेना दी फु'' धका व भउँ धाल। थए व गिद्धइत हेकुगुलि व चलाकम्ह भउयाके व गिद्धं बिश्वास तया वइत व सिमा ब्हांगले चोने बिल। न्हिं न्हिं व उभलं सुं कोंया मचात नया बाकीगु क्वें जुको व गिद्ध चोगु पुलांगु कोसीमाया प्वाले यंका तया थकल व को या मचात स्यागु व गिद्धेत पा याकेत। न्हिं न्हिं थमचात मदया वंगु खना अन चोंपिं कोत आपा दुखताल। अमिसं क्वें जुको ब मिमा प्याले खनेव अमिसं व गिद्धइतहे पायात। अले अपिं फुकसिनं व विचारा बुढाम्ह गिद्धइत ङ्याना स्याना बिल।

"सत्रुया सिवे मिथ्याम्ह पासा गपाचो मभिं धका'' धाया व गिद्ध सिना वन।

बोहहें व लुँयागु खें

न्हाप सत्य जुगे छम्ह मनु व वया कलाया न्हि छग लुँयागु खें छइम्त बोहें लहिना तइतल। तर अमिसं सुथां निसें बहनि त अर्थात न्हिछि या छग जक लुँयागु खें छइगु आपा बिलंब लगेगू धका मतीतया व बोहहें-याके छकोलं हे दको लुँयागु खें काए धइगु इच्छा यात। अकिं अमिसं व बोहहेंयात स्यात। जा, अमिसं स्याना सो बले व बोहहेंनं मेपिं फुक बोहथें हे जक चोंगु खना स्याना गुलिं अपिं आपा पछताए जुल। "गुम्ह सिया आपा दया चोनि वयाहे ज्ञन आपा दएमगु मन वने यो खनं" धका दुःख ताया व मिजं म्हिसें थकाम्ह सित धाल। "आम खं धाथेन ख अकिं हे ख दुगु भति भति नापं फुक मदएका चोने मालीगु" धका कलाम्हिसें नेकल।

सल व गुफा

सुबलें न्हापइगु काले छम्ह सल ल तोनेत पुखुली वन । अन व सलं गुफा छम्ह पुखुसिथे चोंगु भेते चोना पुखुलि चोंगु ल बुलुका चोंगु खन । सल हीं २ हाला गुंफा घों २ हाला ल्वाएत अपिं तयार जुल । सल व गुफा इगु धवा खना मग्यागु जुसा अपिं निम्ह ल्वाहे ल्वाइगु ख । अंते व सलं छम्ह मनुयागु ग्वाहार फोंवन । व मनुष्यं कल्यान् दएका व सलेत नका, धनुष् जोना, व सल गया, अपिं निम्हं वन । थअके मनुगएका थअ थाए व सल वगु खना, ग्याना, व गुंफा बिसे वन । व सलं वइत लिलाकल, अले व मनुं वइत सीका कएका बिल । आ ग्याएमागु कारण् छुं दुगु मखुत, छाए धासा व सलया सत्रु साधन् जुइ धुंकल । अकिं व सलं न्हापइथेंतुं स्वाधीनं व स्वछंदं जुइगु मती तल । "जि स्वाधीन् जुया जुइत कल्याण् लीकया ब्यू धका व सलं मनुष्यं इके बिंति यात । "अँह, अथे मज्यू, आ जि छ

जित ज्यालगे जूगु सी धुन, आ जिं गएत छंत तैतए",
धका व मनुष्यें व सलइत धाल ।

थअ सत्रु साधेगाए माल धका थ कर्ख्वा सदां च्यो
जुइगु ज्या याए मज्यू; बरु थअ मिलेजुपिं जातिइगु छुं
कसुर सहयाना जुसानं मिले जुया चोनेगु असल् ख ।
छाय धासा झिसं चिकिधंगु इख् फेंरेयाए धका उपाय
माला गुलिं वहे उपायें थ कर्ख्या अधिने चोने मालेव
थगु जन्म बेर्थ जुल धका सीकि ।

सांगग्रलग हरिण्

सिकारि खिचात छबठानं हृरिण छम्हसित लिना गुँ पिख्याना हल । व हृरिण् ग्याना सतिले चोंगु बुइ चोंगु छे ब्वां वना, वासा तैतगु गोठे सु दोके सुचुका चोंवन । "छाए छ थथिन्यागु थासे वया, थन छ निसंदेह काल् नाप ला । चोनि" धका वासां वइत धाल । "ए, छं जित भतिचा जक सुचुका चोंन त भर ब्यूसा, जि याकनं थन लं वने" धका व हृरिणं वइत धाल । ख्यूँया वल अले बुँइ चोंपि मनुष्यत द्वाहा प्याहा जुल, तर अमिसं व हृरिणइत खंके मफु । अकिं आला तोता वने जिइन धका वं मती तलं । "आसे, भतिचा लँना चो, थो बुँ थुवा वइ तुनि, व थन वल धासानं छंगु ज्यान्या निंतिं जि थो सु लिकाएके बी मखु" धका व वासां धाल । व वासां थए धाया चोंबले लाका व मनु वया गोठे सोवबले वं हृरिण् इत खना, वइत लाना यंकल ।

अस्थिर बुद्धि पिंतं हे आपा फाइदा जुइ । हाकनं थमनं विचार यानाथें थ ज्यायाकेत तयातयापिंसं बिचार याना ज्या याइ मखु । सुइतं फाइदा मजुइगु ज्या दइहे मखु ।

दुगु व तुथि चोंम्ह फ्याकाधों

छम्ह आपा मभिंम्ह फ्याकाधों तअजागु तुथि क्वे कुटुवन उगु बखतेहे लाका प्यास् लगे जूम्ह छम्ह दुगु अनथेंक वल "लसागु खला धका व फ्याकाधों लं वइके नेन" लसागुया खँला, थो तुथियागु ल असंख्य भिगुख । जि तावेजाल तोना चोनागु मखुसा तोना स्वोवा" धका व फ्याकाधोलं धाल थुलि नेनेव व दुगु दुने क्वो ब्वां वन । व फ्याका धोलं व दुगुया नेकुलि च्वाक पलातया तुथिच्वे तिन्हुया तिन्हुया वन "छंके चाक ग्वाँएं दकोति बुद्धि दुगुजुसा छ्तिन्हुइ न्हापलाका बिचार यानानीं स्वोईगु ख" गका व फ्याका धोलं धाल "धाथेंनं ख, जिके आ लिपा तिनीं बिचार वल । जि छँत जिगु छचों मछयाके बीत कठिङ्बी थें जुल धका व बिचारा टुगू छों थकया धाल ।

तँगु पाँ

गुगुँ काले छम्ह गुँसुवा सुसिसिथे बुया चोंगु सिमा छमा पा वन । संयोग वयागु पा सुसि कुटुवद । थअगु पाँ मरुगुलि दुख ताया व गबिम्ह मनु फेतुना खोया चोन । छम्ह देवं व दु:खँ खोगु सहयाए मफया वईत मदत ब्यू वल । ब देवं व मनुईगु खँ नेने धुंका व खुसि लुकुंबिना लुं यागु पा हयाबिल । व मनुष्यं व पां थगू मखु ककिं वं काए मखु धका धाल । हाकनं व देवं लखे लुकुं बिना वह यागु पां कया बिल । एनं व मनुं थगुमखु धका व पाँ मका । अकिं वदेवं हाकनं छको लखे लुकुं बिना वयागु कुटु वंगू हपो कयाहा बिल व बिचा राम्ह मनुं पांल एताया काल देवं व मनु सो झो व ईमान्दार जुगु खना खुसि जुया व लुंयागु व वहयागु पां नं व मनुईत बिया छोत । व मनु थगु भाग्य गना लए ताया छें ल्हाहाबन । वया पासा छम्ह सित वं थो खंकन थो वया पासा ईमान्दार मखुम्ह

जुया चोन वया थेंहे याना धनि जुई धका मती तया व पासाम्ह नं अन वना सिमा पावना थथेहे थढनं थगु पां कुटुका खोया चोन। अले न्हापाईथें तुं द्यो वया वईत मदत याएत बिज्यात। देवं लुं यागु पां थत हया केने व व ईमान्दर मखुम्ह मनुं फस् खं ल्हाना व पां वयागु तंगुइ ख धका धाल। थो फस्खँ ल्हागुलिं द्यो तंचा या व मनुईत वईगु कुतु वंगु पाँ नापं कया मविसें लित छोया हल। अकिं ईमान्दार जुम्ह मनुहे सुखि धका सीकि।

फ़्याकाधों व को

छम्ह को गंगु खुखा छधि त्वाथे तया सिमा कचाए जुना चोन । छम्ह पक्काम्ह बुढाम्ह फ्याका धोंलं वईके चोंगु कुराउनि खन । "छ क्या बांलाम्ह झंग ख ! छंगु मिखा गपाचो थि, छंगु पपु गपाचो प्वाला २ थि छंगु ज्यू फुक गपाचो चट्ट छाट परे जुया चों । आहा झंगया सअ छतामरु" धका व क्वे चोना चोम्ह फ्याका धोंलं धाल । व बिचराम्ह को थअत प्रसंसा यागु खना खुसि ताया तसकं हाल । हालेव कुराउनी बें कुटुवन । व फ्याका धोलं व कुराउनि काल । "जि व को बांलागुया बयान याना; बां लागु खं ल्हानागुलिं जिन छुं मू मतु हाकनं फस् खँ बांला ल्हाइ पिनित नं मनुष्या नुगलं सीका काए मफुगनं । जि वयागु बुद्धि मानं आपा खँ ल्हाइ मखु । उत्ताउलो उपो जुइमते मखुसा छं तहानि जुइ सो" धका अर्ति बिया व फ्याका धो सुक वन ।

फाँ, वासा, सा, खिचा व फई

छन्हु छम्ह फा, छम्ह वासा, छम्ह सा, छम्ह खिचा व छम्ह फइ सु तइतगु चुके फुकं नापलात । "पशुतेएके ज्या काएया निंति जक लहिना तपिं पशुत तह्लं धाए मज्यू बरु गुम्ह पशु खालि अथें वहे पशुया निंति जक लहिना नकातल वहे दको पशु मध्ये तह्लं धाएमा" धका फां मेपिं फुक पशुतएत नेंका बिल । "छपिं मध्यें सुनं थो खें जिथें अभिमान् याएफु" धका व फां अमित धाल । "छंत बाँलाका नका सलच्यो लँ छंत बिचा याका पिचुका थिका बोबोस्याका सफा याना तअसानं छंके ज्या काएमा गुलि थोयागु ख । छंत सुथ तेलं सिखलं चिना कुदुगु गाडाए घाना बान्हित साएकिगु जि खहे खना, अले हाकनं घउति लिपा ख्यू मजुतले छँत ज्या याका तई धका वं न्हापलाका" सलइत धाल "हाकनं थो हे ख जि वासाइत नं धाएफु, तर वइत उलि बिचा नं मया भिगु नं मनकु" धका वं धाल ।

अले व फां साइत धाल "सु व अन्न व आपा नएयोम्ह छ ख, छंगु दुरुया निंति छंत ज्यालगे जु धका बिचा याना तल। न्हिछिया निको छंके दुरु न्ह्यानाकाइ छं म्ह मचात जुया चोंपिं बाछा चातए दुरु तोनेगु हक् दएमागु लि, छं के दुरु न्ह्याएतेव अन थन मसी का अमित यंका तई"। "हाकनं फइ इत धासा घाँए हे मरु धाए पर्वते जएयंकी। हाकनं दएँ छको छंके तएँ खाना काई अकिं चान्हे चिकुका सीते चोना चोने मा। खिचाया धासा म्वाना चोतले झि चान्हे मजां न्ह्योवेके चोने बले व न्हेलं चाएका चोने मा। संछेपं धाएधासा छपिं फुक ज्याया निंति तया तपिं च्योत ख" धका वफां धाल। "जि धांसा लुमुक खोरे चोना चोनेगु ज्या याएम्वाएक सिंति नएत जि त्वाक्वे संहे दु। मालिकं जिनला मन ला, लिभा पाना याउँक चोना चों मचों जक बिचा यावई" धका वफां धाल। तर छुं दिन् वना लि चिकुला थें कवल, च्वापो गात। मालिकम्ह सिया बसंत रितु वव तले अन्न व घाएँ मबुइगु जुया निंति व फसुत छुनका लहिना बचेयाना तए धइगु धंदा जुल।

"आजिं व फुक सित गथे यांना नका तए जित ज्याएत खाचो मजुईपिं लिसें सि धएका छवेमाल धका व मालिक म्हया मती तल। सल व वासां सि धेका छवे मज्यू, छाए धासा अमिके ज्या काँए मा, न्ह्याको खर्च जू सानं अमित लह्निा हे तएमा। हानं सां आ च्वापो गा बले आपा दुरु मब्यू सानं बसंत रितुइ मचा बुइ, अले न्हूबूगु घाएँ नएव सफ्रे जुयावइ; फइत पर्बते घाँए चोक जक बाकि जुतले म्वाना चोनि; च्वापो तसकं गा सानं जिं अमित गंगु घाए बिया लह्निातए, छाएधासा अमिगु तें मिया पोता दां पुलेमा। तर जिम्ह फाँ धासा छे चोको नयाबिइ, वं फांइदा नं छुं याना बीमखु। वइतहे याकनं स्याना छवे माल धका धाया व मनुषं वफा स्याना छोत।

फे व सुर्य्य

फस्या व सूर्य देया व निम्ह सिया गुम्ह बल्ला धका ल्वापु जुल । उगु बखते हे लाका छम्ह मनु उगु लं वला । सुनां व मनुष्ययागु गा तोका बें तएके फइ वइत हे वल्ला धाएमा धका अमिसं थो खें दिकल । न्हाप लाका फसं थफको बलं फें तचोकं वेका वइगु गा तोके त सोत । तर व मनुं थगु गा बल्लाका हिना चोन । एनं वफसं वइगु गा तोके मफया अले सुर्य्य द्योप्याहा वया वहा लिभा थिका हल । व लिभा जति व मनुष्येइके जुका बिल । अंते व व मनु तानो चाया थगु गा तोया बें तल ।

दया तया ज्या याकेगु हे भिगु युक्ति ख ।

फइस्यागु छेंगु पुनाचोंम्ह गुखिचा

गुगुं काले फइस्यागु छेंगुं भुना छम्ह गुखिचा फई गले द्वाहा वना, कुंका चोन । छुं भतिचा लिपा बुँ थुवा द्वाहा वया फइ छम्ह स्याना नएत फइ बठाने ल्यो बले भाग्यें वं व गुखिचा हे ल्यल । व स्याना स्वोयालि, गुगिचा धका सीव, वं वइत ककुते खिपतं चिना सिमा कचाए एखाया थकल । उगु लेंलं वबले खंपि मनुष्य तसें वइके छाए फइ सिमाए एखाया धका नेन । "मखु जि फतले ला फइस्या गु छेंगु वस्तं पुना चोम्ह जुसानं गुखिचा हे जोना स्याना एखाया" धका खुसिजुया स्या-याना व ममुष्य तेत नेंका छोत ।

छ थअ मखुगु खअ छुना जुए मते ।

फ्याकाधों व भउ

गुगुं काले छम्ह फ्याका धों व छम्ह भउव छगु खेले नाप लात। अपिं निम्ह सिया राज्काज्ए आपा खँ छल्फल् जुल। "आ थउं कन्हे जुया चोंगु लडाई सेना झिपाखे बुनाहे वंसानं, जिगु ज्यू बचेयाएगु जिके दोलं दोगु युक्ति दु। तर आ सत्रुत थुगु पाखेरं वल धासा छं छुयाए तेना" धका व भउयाके व फ्याका धोलं नेन। "जिके छगु युक्ति दु व छगु युक्ति छुं लगे मजुल धासा जिंज्यू बचेयाए फइ मखु" धका व भउं व फ्याका धों ईत धाल। उगु बखते हे लाका सिकारि खिचा छबठां तसकं उना अमित कअवल। व भउ सिमा गए छता सअगुलिं व सिमा गया थाहा वन।

खने मदएका बिस्येवनगु बुद्धि मरुम्ह फयकाधोंईत ङ्याना सिकारि खिचातसें स्यागु अन सिमा कचाए चोना व भउं स्वोया चोन। गुम्ह सिनं तगु ज्ञान सया धका सेखि याई वईत हे आपत परे जुई। गुम्हसिनं जये याएफई उम्ह म्हेते सअ धाएमा। अकिंज्या लगे जुगु बांलाका सएका तयागु तयागु छगु हे जक ग्यान जुसानं ज्यालगे जू।

गोंग व फ्याकाधों

छम्ह् गोंग सिमां कचाए जुना हाला ह्ल । अले फ्याका धोलं व गौंग ईत खना वईत नए दुसा ज्यू मु ख धका मती तल । तर व गोंग धासा क्वें बोया वेफु सानं व फ्याका धों च्वे गया वने मफु । अकिं हेका व गोंगईत क्वोकाएत "छं खवर छगू न्योला धका" वं नेन "छु, खवर दु धका व गोग नेन "पशुतेव पन्छितेह् न्हापां निसें बैरिभाव जुया ल्वापु जुया वगु, आ मेल जुई धुंकल" धका व फ्याका धोलं धाल । "छं आमथे धासिलि, आमगथे आमथें जुल ख जित कं" धका व गोंगं धाल । पशुत व पन्छित छगु खेले नापलाना आबलि छुं काल्तक बैरिभाव तोता सकलें मिलेजुया चोनेगु धका कोछित । आ झि चान्हेनं न्हिनेनं ग्याए म्वाल । गुखिचां फईया मचा स्याना नई मखुत । फ्याका धोलं दुगुया मचास्याई मखुत, भउलं छुंत स्याई मखुत । खिचानं फईते उना ङाई मखुत । आवलि

सकलें याउंक चोने दई जुल; अकि छनं क्वाहा वा छं थों न्हुगु बन्दोवस्त नेना खुसि ताल जुई" धका व फ्याका धोलं धाल ।

व गोंगलं आपा खं मल्हा वं ककु थएक ताहाका हीका सतिले सुं सबुत खना छुत ।

"छं छु खना" धका व फ्याकाधोलं नेन "छाए, जि शिकारी खिचा छ पुचो वईचोंगु खनेदु; सव्ये अपिं धुगुलं वया, छं धागु खवर कं वल जुई" धका व गोंगं धाल ।

"आसा जि वने माल" धका व फ्याकाधोलं धाल ।

"झाए मते जी छिथाए क्वे बोया वे तेल, आपशुते व पन्छि ते व मेल जुइ धुंकालि, खिचात खना ग्याना दि म्वा" धाका व गोगं धाल "मखु छाएधा,सा अमि से झिम्हे छम्हसें थो खबर मस्यूनि जुइ धका व फ्याका धोंलं धाल ।

स्वर्ग कुतु वया ल्हा वसा झिसं भारत झंगतला ए दई । हाकनं छं चन्द्रमा द्योतनं जित कुरावुनि यागु देकातगू धका धासा नं ज्यू छाए धासा स्वर्ग कुतु वइबले वनं नएत दई धका" गोंगलं फ्याकाधोंइत धाल ।

गुखिचा व फइया मचा

छन्हु तानो खुन्हुं छम्ह गूंखिचा प्याचाया पर्व च्वे लं वया चोंगू यचूगू ल तों वन । संयोग छम्ह फइया मचा वया भतिचा क्वे चोना चोंगू व गूखिचां खन. व गुखिचा वइत नएगु मतो तत । तर छुं तोह मदएका गथे व फइया मचा स्याना नए धइगु वया मने वन । अकिं व फइया मचाइत थमनं सत्रु धका धाएमाल अले सत्रुइत योथे याएजी धका वं मती तल । "खुसि सील चिलाहुं, छं आमकन चोना ल बुलुका ब्यूगुलि ज्रि बुलुगु ल तोनेमाल" । धका व गुँखिचां व फइया मचाइत धाल । ल व गुँ खिचा चों थासें लं फइया मचा चों थासें को न्ह्याना वया चोंगुलि "गथे जि लतोनांछि गुखीचाइथा ल बुलुइ" धका व फइया मचां साधु जुया धाल । "जि प्वा दंका ल तोने मधुंका छं आमथे हनेमा मानेमा मदएक लतोनेत स्वे ज्यूला धका" व गुखिचां धाल। "जिनएगु

धा तोनेगु धा चिकिधिगुलिं मांइगु दुरु तोने दुसा चा ल आतले तोने म्वानि, अकिं छि योथे ल तोना दिसँ धका अले व फइया मचां धाल "आम खँ हेथे जुसानं थगुने छं जित व जिमि जातिफुकसित बो ब्यूगु दु" धका व गुखिचां धाल। "अले जि बुहे मबूनि" धका व गुखिचां धाल। "छंपिं मुर्खपि फुकफइतए ख्वा उथें उथें चों बोब्यूम्ह छला मेम्ह ला धका गथे सीके। बोब्यूम्ह छ मखुसा छंमां जुइका उकि छु पागु दू, अकिं छंत थन लं छ्वे बी मखु" धका व गुखिचां धया व बिचा राम्ह फइया मचाइत कअ वना स्याना नल।

दु:ख बीपिं बा नास याइपिसं मखुगुहे हेथिन्यागु तोह लुइका दु:ख बिया नास् याएफु।

ब्यांचात व अमि जुजु

न्हाप न्हाप इगु काले ब्यांचात सकलें नाप लाना अमित जुजु छम्ह छोयाह्का धका अमिसं देके फोन। "सिछ्कु वांछोया ह्या आमहे का छमित साधुम्ह भिम्ह जुजु धका" देवं धाल। व जुजु जुइम्ह सि कोचा लखे वांछोया हअबले छवा प्राँग सवगुलि व खना ब्याँत ग्यात। गुम्हं भेते बिसेवन गुम्हं घाँसे बिसे वन। तावे तलं वइत स्वेछापिं अन सुं हे मंत। लिपा अमिसं व सि जुजु सुँक मसंसें चोना चोंगु खनेव व जुजु देना चोन धका अमिसं पासापित धाल। सुँ वया चाकछिनं सोवल। गुम्हं वयाथाए थेंक वल। लिपा जुजुँला छम्ह छम्ह याना वया दुगाम्हए तिन्हुया वन; अतें वइत अमिसं हेला यात।

अकिं अमिसं तसकं क्वाएँ क्वाएँ हाला ज्यू दुम्ह सनेफुम्ह जुजु छोया हका धका देके फोन। देवं अले अमित तह्निम्ह न्या छम्ह छोयाह्ल। व नं अमिसं

स्वेबले साधु जुल । हाकनं स्वोकगू बखते अमित मन बल्लाम्ह जुजु छोइह्का धका अमिसं बिति यात । थुगु बखते देवं अमित सारस् जुजु याना छोया हल । व सारसं न्हि न्हि व ब्यांत नया छम्ह जक ब्यां बाकि याना बिल । जिपिं मअपिंतुं बाँलाका चोनाचोनेगु बुद्धि दुगु जूसा, जिमिगु मुलुके राज्काज्या बंदोबस्त थिति याना ल्होनिपिं सुं मागु हे मखु । आ जिमिसं म्वाएकनं थपिंतुँ मिलेजुया राज्काज्या बंदोबस्त थिति मयासें म्वाम्ह जुजु माला गुलिं जिमित थापाचो नाम् जुल धका" व बाकिम्ह ब्यांनं धाल ।

हरिण्, क्वो व गुँखिचा

छम्ह गुखिचां छम्ह ल्होंम्ह हरिण्खना वयात गुथं याना नए धइगु वया मने वन। अकिं व गुखिचा वइथाए थीक वना वइत सन्मान् याना व हरिण् लिसें त्वाएचिन। "आहा खुसिगुदिन छं थन सु वोना हया" धका सतिले वोया वोम्ह कों धाल। "व भिम्ह गुखिचा ख" धका व हरिणं वइत धाल "याद या! वइत बिश्वास याएमते" धका व कोखं व हरिणइत धाल। एनं व हरिणं व कोख्यागु खें वास्ता मत, तर व गुखिचां वइत पाकेजुगु छो बुया चोंगु बुँई जया नएत वनेनु धका धागु खएँ व मानें जुया वनाचोन। अले अन बुंई खोर छुना तगुलि व बिचारा हरिण्यागु तुति काका चोन "आ भिजुल, छाए धासा व हरिण स्याना येंकिबले क्वे व बाकि जुगु नएदइ" धका व गुखिचाया मती तल। व को नं थ न्हापाइम्ह पासा हरिणइथा बोया वन, तर वँ थ पासाइत छुँ मदत् बी मफु। कन्हे खुन्हु पासो

तइतम्ह मनु चुपि लाहाति जोना व हरिण् स्याएत अन वल । "छंगु ज्यूया माया कासा, सुँक मसंसे सि छुना चो, जि क्वा हाले तकनं दना छं फको याकनं बिसे हुँ" धका व कोखं वइत अर्ति बिल । अकिं व हरिण् गोतुला सास फिना मिखा तिसिया तुति झलंफा चोना चोन । व मनु अनवया सोबले वं व हरिण्इत सित धका चोन । व हरिण्इत जालं फेना जा थ्याएत व निपला पेपला छखेर वन । उगु बखते हे लाका कोखं हागु सताए व फको नं याकनं व हरिण ब्वांवन । उगु बखते हे लाका व गुखिचा भ्वे नएत सोवल । व मनु व गुखिचा खना तंचाया कठि दाया स्याना बिल ।

बेइमानि गुम्हसिनं याएत स्वइ वंतु नाम् जुई ।

पति व दोहों

गुगुँ काले छम्ह बिचारा पति छम्ह दोहोंया नेकुलि जुत । जि छिगु नेकु चोकाए जिमने योंथें फेतुइ धुन; जि चोनां छित ज्यातुसा छिं धाएँव जि दनावने धका व पतिं वईत धाल । "छंके बुद्धिया सिबे मिहिन्गु बिचार दुम्ह खका; धाथें धाए धासा छ गन चोन धका जि सिहे मस्यू आ दनिगु बखते जि छंत लुमंके मखु" धका व दोहोलं धाल । थुलि धया कथनं थगु छ्यों संका मेचं फेया व पतित स्याना बिल ।

थगु स्वों केनिम्ह झंग मुर्ख धाएमा । अकिं थगु मती तयागु खं थ सत्रुइत कने मत्यो ।

भुज़िं व फाकाचा (लापाचा)

छम्ह भुंजि बहनि मुरबाइगु थलया सिथे जूवन । व वं मुरबा सागु तोतावने मफया ननं क्वें मुरदा नएत वन । तर अंते झंगलाले पेंपुंथें व भुंजिया तुति उकि पेपुन । "छंत आमथे हे जुइमा छं आमजागु चिकिपुगु तुति जुम्ह मुरबाया थले गथे जोगेजुया वनेफइ धका बिचायाना" धका सतिले सं बोया चोंम्ह फाकाचां धाल ।

भतिचा लिपा वहे फाकाचां वहे कोठाए च्याकातगु मत खना उकिया जती बोया वन । अंते वया मिखा बुलुया वना मतया ज्वालाएहे तिंन्हुया वना सित । "क्या थो गथे जुल छं मी लिसें म्हेते योथें जित नकतिंनि मुरबाया सवा कया दोंकागुल्या निंति जित ब्यूम्हया थअ थुजागु बुद्धिला" धका व खंम्ह भुजिनं धाल ।

झिसं थ पासा पिनिगु दोष् दु धका खिये; तर झिसं झिगुतुं धासा खंके मफु ।

बुढिम्ह फ़्याकाधों व वया मचा

छम्ह बुढिम्ह फ्यकाधों व वया मचा खा तैतगु चुके द्वाहां वना फुक खाचात स्यानाबिल । मचाम्ह फ्याकाधोंलं आहे फुक खाचात स्यानापिं नया छ्वे धका धाल । झी भाग्य दत एनं झिसं थअगु पुजि छकोलं फुका छ्वे मत्यो; छुँ लेंका तया झी नए मा लेवन अवे" धका बुढीम्ह फ्याका धोलं धाल । "आम खँ जित सेने म्वा, हाकनं खा पुलां जुल धाएव साइ मखु अकिं जिजा आहे नएफको नया छ्वे, झिसं थो यानागु बुई चोंपिंसं खन धाएव झीन अवस्य अमि सं माला स्वइ" धका व अदष् मकाम्ह मचाम्ह फ्याका धोलं धाल । अले व मचाम्ह फ्याकाधलं व खायाला उलिमछि नलकी आपा नगुलिं प्वाले थें कहे घुसु न्ह्याना वने मफया घौ निघौ लिपा व सिनावन । व बुढीम्ह फ्याकाधों भतिचा नया वना, लिपा हाकनं न व बले मनुष्यतसें वइत खना स्यानाबिल ।

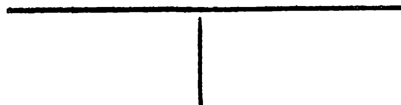
"हेथिन्यागु बैश यानं दोष् दु अर्थात् मचातेनं दोष् दु बुढा बुढि तेनं दोष् दु। अथें तुँ तुइगु भुती ह्लाकुगु फुति दु, न्हिने स्या चा नँ दु; सुखया लि दुःख नँ दू खनि धका धमा" व बुढिम्ह फ्याकाछों सित।

मनु व माक

पुर्वँ छम्ह मनुया माक छम्ह लहिना तल । व माकलँ वयागु नसा वा सिलाफल् लिभाले पाना तइ बले झँगत ख्याना छोइ । छम्हु व मनु मध्याने देन । व माकलँ वया ख्वाले जुपिं भुजिं ख्याना बित व लिक्क फेतुना च्वन । वया व मनुख्या न्हास्या चोकाए जुत; व माकलँ वान्ह्यय केना वइत ख्याना छोत । अले हाकनँ व भुजिं व मनुष्या मने जूवन । खो खना व माक तँ चाया लोंहों छग ल्ह्वना भुजिनेत सिका केका बिल । व तगोगु लोहोतँ तसकँ केक गुलिं व मनुया वाका तोधुल ।

त उपोम्हव विचार मरुम्ह पासा सत्रु या सि वे मभि ।

थाकु

नेपाल प्रेस